

Aladdin, vagy a csodalámpa.

I.

Az Ezeregy éjszakának egyik leghíresebb meséje, a melyből a legkiválóbb dán költő, Oehlenschläger remek drámai regét alkotott, a mely a skandináv költészet egyik legnagyobb büszkesége.

1639-ben Schleswigben találtak két aranyszarvat. A népvándorlás korából származtak, hozzávetőleg 560-ból Kr. u. A kisebbik szarvon germán rúnák voltak, s mind a kettőt különböző ábrázolatok, kigyók, csillagok stb. díszítették, a melyeket különféleképen magyaráztak. A két szarvat körülbelül 16,000 koronára becsülték s a közönség első sorban ezért tolongott annyira a nézésükre, a midőn a dán királyi műkincstárba kerültek. Ezt a két szarvat egy aranyműves ellopta és beolvasztotta (1801).

1802 egyik téli délelőttjén Kopenhágában egy fiatalember látogatást tett *Henrik Steffens* egyetemi tanárnál, s ez a látogatás teljes tizenhat óráig tartott. Az ifjú *Adam Gottlob Oehlenschläger* volt, a kit a dánok legnagyobb költőjüként tisztelnek. 1779-ben született, elég sanyarú gyermek- és ifjúkort élt át, de korán jelentkezett nagy tehetsége is. Álmadozó, könnyelmű ifjú volt, tele képzelemmel és tűzzel. Az élet sanyarúságain átsegítette naiv lelke és öntudatlanul költői világot alkotó fantáziája. Határozatlan és tétlen volt sokáig; hol költői, hol egyéb művészeti hajlandóságok gerjedeztek benne, de végleges irányba egyik sem tudta terelni. Sok költeményt írt a XVIII. század modorában, a midőn a költészetet megtanúlható mesterségnek nézték, a melyben fő a szép gondolatok, a tanulás és a művészi forma, s mellékes a képzelem és az érzelem. Ám sok

egyéb hatás is jelentkezett nála s költő-elődjei a nemzeti múlt felé is terelték figyelmét. A különböző hatások alatt szelleme nem tudott kibontakozni. Egy pillanatnak, egy termékeny eszmének kellett szíve gyúlékony kamrájába húllani, hogy abban a költészetnek egész virágos kertje fakadjon.

Ez a pillanat elkövetkezett, a mikor Henrik Steffens (1773—1845) a dán fővárosba jött s előadásokat tartott a német romantika és az újabb, Schelling-féle természetbölcseletről. Lángoló lelkesedéssel hirdette az előző századdal szemben, hogy a költészet önmagában véve is oly értékes, hogy a leggazdagabb tehetségnek is kizárólagos életföladatává lehet; nem mellékfoglalkozás, hanem beces, örök időkre szóló élettartalom lehet. De ez a költészet nem iskolai tanulmány, hanem a léleknek a természettől adott tehetsége, a melyet első sorban a képzelet és az érzelem táplál, a melyek nélkül csakúgy nincsen valódi költészet, a mint nincsen harmonikus emberi lélek sem. Steffens ezenkívül a nemzeti múltra terelte hallgatóinak figyelmét, a melyből a csüggeteg és tartalmatlan jelen táplálkozhatik és nemes, eszményi életföladatainak tudatára ébredhet. Hirdette a természeti tünemények kapcsolatát az emberi lélekkel s azoknak szimbolikus jelentőségét.

Steffenst három nemzet tanítójának nevezték, és méltán. A skandináv költészet az ő eszméinek hatása alatt kelt új életre. Kopenhágai előadásain az egyetemi hallgatókon kívül tömérdek ember jelent meg, férfiak és nők, ifjak és aggastyánok egyaránt. A hallgatók között volt Oehlschläger is, ámde szunnyadozó lelke lassan ébredt. Végre az a tizenhat órai beszélgetés megnyitotta előtte a költészet mesés világát. Megtalálta naiv öntudatlanságban álmadozó lelke azt a csodalámpát, a mely életét ezentúl bevilágította és mérhetetlen szellemi kincsek birtokosává tette. Olyan csoda történt vele, mint némely mesebeli hősökkel: rejtőző, csendes ifjúság alatt titkon nő meg a lelkök és senki sem sejti, mily dús kincsek pihennek a mélyén; de egyszerre az idő betölttével előtermenek a homályból és világhódító útra indulnak. A rejtett lelki tehetségek ilyen hírtelen megnyilatkozására illik a német költő szava: „A csodás tündérvilágba csak csoda röpíthet át”.

Oehlenschläger hazament Steffenstől s lelkében rajzottak az eszmék. Elvonúlt lelke előtt egész eddigi pályája: tanulmányai hazájának hajdankoráról, nemzete nagy költői, a kik hazafias és nemzeti mithologikus tárgyakat dolgoztak föl; az elragadtatással olvasott Schiller; a plasztikus és mégis olyan szenvedélyes Goethe; kicsiny nemzete jelenkori ébredése és küzdelmei és szerelme egy gyönyörű fiatal leány iránt. A valódi költő fölébredt benne; lelkébe hullott a tavaszi napsugár, az üde reggeli harmat: s a nemzeti nagy múlt, és a remélő jelen, az örök emberi érzelmek, a természet szépségei, mind — mind a legszebb költeményekké váltak lelkében, a milyneket dán nyelven addig nem zengett egy költő sem.

A Steffensszel való beszélgetés utáni reggelen írta *Guldhornene* (Az arany szarvak) című híres költeményét, a mely a fönt említett eseményt tárgyazza és az újabb dán költészet kiinduló-pontja lett. A költő az eseményt szimbolikusan fogja föl. Sokat fáradoztak tudós elmék a nagy hajdankor földerítésén. Ámde sok maradt a homály- és tömérdek kutatás veszett kárba olyan döntő fölfedezések hiján, a melyek a hajdankort megvilágították volna. Ekkor a régi germán istenek a lelkes munkát megjutalmazandók, két arany szarvat juttattak a múltért lelkesülő nemzedéknek; de nem tudós elme találta meg ezeket, hanem szép enyhe tavaszi napon egy szépséges, ártatlan leányka. A mikor a madár dalolt, harmatgyöngyök reszkettek a virágok szirmain, a melyeket a szellő ringatott, akkor lebegő lábon lejtett egy leányka a réten át. Ibolya koszorúzta fejét, rózsás areza égett s két keze olyan volt, mint a lilium. Fürgén szökelt, mint az őzike, szívében rügyezett a vágy zsöngé bokra, a mikor egyszerre megbotlik s lenézve a földre, aranyat lát fényleni maga előtt s ámuló lélekkel emeli föl hófehér keze a fekete földről a vereslő aranyat. A két arany szarv jutalmul adatott a hazafias buzgalomban égő lelkeknek; ámde a későbbi nemzedék nem volt méltó az istenek adományára s a lelkesedést nála üres kíváncsiság váltotta föl. Azért az istenek megharagudtak és a lelketlen utódok szeme elől eltűntették a nagy nemzeti kincsét.

A hatás, a melyet ez a költemény a nemzetre gyakorolt,

leírhatatlan. Minden szem a lelkes ifjú felé fordult, a ki a nemzet egyetememes vágyának olyan művészi kifejezést tudott adni. S a nemzet lelkesedése egyre nőtt, a midőn látta, hogy a hajdankor nagy kincse az ifjú költő lelkében van és egyre-másra kerül elő onnan, halhatatlan művekben. A költő maga is szinte meg-részezszik a saját gazdagságától. S az ifjúság gondatlan pazar-lásával szórja kincseit. A mikor ebből a mámorból öntudatra ébred, akkor írja *Aladdin, vagy a csodálatos lámpa* című drámai regéjét (1804—5), a melyben tulajdonképen a maga lelki fejlő-dését rajzolja, olyan dús és hasonlíthatatlan költőiséggel, mint a minővel Vörösmarty Csongor és Tündéjében találkozunk.

II.

Alif leila va leila, Ezeregy éjszaka! Ki ne emlékeznék ennek a gazdag gyűjteménynek egy-egy elragadó meséjére, a melylyel a bájos és okos Seherezáde megszelidíti az ő női hűt-lenségén fölbőszült szultánját. Körülbelől kétszáz esztendő óta ismeretes az európai világ előtt ez a könyv, a melyben perzsa és hindu, arab és egiptomi és sok más eredetű mese található együvé. Neves európai költők nem egyet dolgoztak föl közülök. Szindbad a tengerjáró, Harun Arrasid kalifa kalandjai, Ali Baba és a negyven rabló, Abul Hasszán, A három nővér, Nureddin és a szép perzsanő és annyi más csodásan szép mesére ki ne emlékeznék, mikor a gyűjtemény jórészben nálunk is közkezen forog? Sőt van olyan is, a mely megváltoztatott néven a pony-vára került, hála boldog emlékezetű Tatár Péter buzgóságának. Ilyen a Xa-Xa barlangbeli lakat, a mely nem egyéb, mint változata czímbeli regénknek.

Aladdin meséjének alapvonalai a következők:

Egy szegény szabónak és feleségének van egy kedves, rokonszenves, de mihaszna fia, a ki tétlenségével halálba kergeti apját. Ezt egy afrikai bűvész meglátja Iszpahan utczáin és czéljaira alkalmasnak találván, elviszi a csodalámpa barlangjái-g, ott ellátja egy varázsgyűrűvel s leküldi egy rézlámpáért. A fiút el akarván veszteni, a barlangból való kiszállás előtt elkéri tőle a lámpát s a mikor az nem adja oda neki, haragjában varázsoló-

szavával a fiút a barlangba zárja, ahonnan ez a varázsgyűrű erejének véletlen fölfödözése után kiszabadul. Gondtalan életre tevén szert, megkomolyodik, sokat megfordúl tapasztalt emberek társaságában s végre meglátja a szultán leányát, a kit megszeret és anyjával megkéret a maga számára s hallatlan kintések és a nagyvezér fia lehetetlenné tételének árán meg is nyer. Boldogul él, de a varázsló alattomosan hatalmába keríti a lámpát s tönkreteszi boldogságát. Porig való megaláztatásából esel útján kiszabadul s a varázsló boszút állni akaró fitestvérenek terveit is megghiusítván, végre zavartalan boldogságnak örvend.

Ez a mese, a mely meglehetősen hosszadalmas, de motívumai révén az eszmélkedő olvasó előtt is mind érdekesebbé válik, az Ezeregyéjszakában igazában egyszerűen csak mese, minden megokolás nélkül, a melyet a jellemrajz és a különféle helyzetek rajza útján még nem egy tündérmesében is megtalálhatunk. Akáresak Árgirus királyfi tündérregéjét olvasnók, a melybe csak Vörösmarty költői intuicziója tudott eszmei tartalmat belevinni. A dán költő törekvése ugyanaz, a mi a magyaré; de a míg a nyelvben a két poéta versenyez, addig a jellemekre fektetett megokolásban a dán költő sokkal szerencsésebb.

Iszphában vagyunk. Musztafa szabó varr és felesége fon s a két szülő kamaszodó mihaszna fiáról beszél. Midőn a hazatérő fiút, Aladdint, az apa meg akarja fenyíteni, szerencsétlenül jár, egy drága ruhát éget el, a melynek az árát soh'sem tudja megtéríteni s azon való keservében meghal.

Afrika a varázslók régi hazája; ott él Nureddin, a ki hosszú életét a mágia szolgálatában töltötte el és végre rájött, hogy a perzsa főváros közelében van egy barlang és abban egy rézlámpa, a mely a leghatalmasabb szellemeknek parancsol. Ámde ezt a lámpát a barlangból csak a természet egyszerű, vidám fia hozhatja ki. Hiába töpreng birtokbavételén a kutató tudós, neki nem jut osztályrészül. A természet egyszerű fia azonban megfoghatatlan szerencsével elhozhatja azt. Nureddin elhatározza, hogy elmegy Perzsiába, ott egy fiatal együgyű legénykét keres, aki majd birtokába juttatja a mérhetetlen kincsnek.

Iszphán egyik utcáján Aladdin kisebb gyermekekkel

játszik. Egy ablakból narancsot dobnak ki, a melyet Aladdin elkap. Úgy jár egy másikkal is. Ekkor társai lefognak a kezeit, de mikor a harmadik narancsot hajítják ki, az is Aladdin turbánjába hull. Ennek a meplepő szerencsének tanúja Nureddin, a ki tovább nem kételkedik azon, hogy Aladdin lesz az ő szerencséjének eszköze. A fiúnak nyakába borúl, könnyeivel öntözi arcát, nagybátyjának mondja magát, az anyjához is elmegy, azt megnyeri bőkezűségével s e fiút végleg meghódítja azzal, hogy gazdag kereskedővé akarja tenni. Majd sétára viszi, kiesalja a városból, fokonkint beavatja titkába, elvezeti a barlanghoz s ott némi vonakodás után rábírja a barlangba való leszállásra, bár közben a fiú természetes eszével rájő, hogy Nureddin nem nagybátyja. Aladdin hűségesen követi az adott útasítást, naiv lélekkel bámúlja a barlang előtte nem ismert értékű kincseit, a melyekkel visszatértekor megrakja zsebeit és kebelét. Nureddin ez alatt magában töpreng: ha a fiú a lámpával egészen kijő a barlangból, akkor az az övé; ennél fogva neki azt meg kell akadályoznia. Ámde a visszatérő fiú az idegennel szembeszáll és a lámpát nem adja ki, mire a fölbőszült varázsló bűvölő ígéjére a barlang becsukódik s Nureddin kétségbeesve távozik, egy czéltévesztett élet tudatával.

Aladdin az éhhalál küszöbén könnyező szemeit gyűrűs újjával dörzsölve, a megjelenő szellem által Iszphán városa elé vitetik. Úgy tetszik neki, hogy a szellem légi útja közben megmutatta neki a messze terjedő földet minden kincsével és pompájával. Hazatértekor anyja gonddal ápolja, de éhes fiának nem tud elég ennivalót adni, a mire Aladdin azt javasolja, hogy próbálja eladni a magával hozott rézlámpát. A beleegyező anya tisztogatja a rozsdásnak vélt lámpát s a dörzsölésre annak szelleme megjelen és ura parancsolatja után tudakozódik, majd ennek szavára drága edényekben vacsorát hoz. Az aléltságából ébredő anya semmit sem akar tudni a szerinte ördögi hatalomról. Ezentúl egy ideig a drága edények árából élnek ketten, a melyeknek értékére csak lassan jön rá Aladdin, miután előbb visszaéltek járatlanságával. Időközben sokat megfordult kereskedők társaságában, a hol mindenütt megkedvelik. E társaságban hallja hírét a szultán bűbajos szépségű leányának is, a kit

fürdőbe menetele alkalmával egy oszlop mögül megles és lefátyolozva lát meg a fürdő ajtajában. A király leány dajkája figyelmeztetésére meglátja Aladdint, de szeme ábrándozva pihen meg a szép ifjún s megbüntetését nem kívánja. Aladdin látomásának betegje lesz s anyjának végre kivallja szerelmi baját, s azt a barlangból hozott drágakövek egy részével elküldi a szultánhoz, hogy az ajándékok árán kérje meg számára a szultánleány kezét. A szultán a naponkint jelentkező asszonyt végre észreveszi, az ajándékot bámulattal és elragadtatással fogadja s nagyvezére tanácsára három havi határidőt tűz ki az anyának. A nagyvezér azt hitte, hogy a szultán az alatt feledni fog, s a mint ígérte volt neki, az ő fiának fogja adni leánya kezét. Az időközben bekövetkező mennyegző hírére Aladdinnak kétségbeesve viszi meg az anyja. Ám ez nem csügged, a lámpa szellemével magához hozatja az új házasságokat, a vőlegényt a szellem ráleheléssel élő halottá teszi, míg Aladdin a vonzalmát eláruló szultánleányt csókjaival jegyesévé avatja s közökük fektetett karddal jelzi tiszta, férfias szerelmét. Az éjjeli jelenet ismétlődvén, a nagyvezér fia és a szultán leánya elváltatnak egymástól. Három hónap elteltével Aladdin újra megbeesülhetetlen ajándékkal küldi jó anyját a szultánhoz, a ki — hite szerint — lehetetlen nászajándékot kér a menyegző árúul. Ámde mikor ez minden óhaját már másnap teljesíti, akkor maga sürgeti az Aladdinnal való találkozást. A szokatlan pompában föllépő, férfiasan szép és nemes Aladdin a szultánt egyszeriben megnyeri magának, úgy hogy Aladdin csak annyi időt tud kérni, a mennyi alatt menyasszonyának palotát építtethet. A palota megépül egy éjjel alatt s a remegő szultánleányt, a ki egy újabb, gyűlölt vőlegénytől tart, szerelmi elragadtatás öröme várja. Ámde a míg Iszpahánban boldogság honol s a nép is Aladdinért lelkesül, addig a sötét Nureddin Afrikában mágiája révén megtudja a történeteket és boszúért liheg. Az alatt Aladdin boldogsága és népszerűsége egyre nő. Ámde közben úri passzióinak is él, különösen a vadászatnak. Hiába marasztja apját is, férjét is a gyöngéd feleség, Aladdin hódol szenvedélyének. Vadászat közben lámpáját gondtalanul otthon hagyja, s azt távollétében a furfangos Nureddin elcsalja egy új lámpáért. A

gonosz Nureddin első dolga a palotát szép úrnőjével elvitetni messze Afrikába. A vadászon mulató Aladdint foglyúl hazahurcolják, börtönbe vetik s vérpadra akarják hurcolni. Anyja keservében meghal, ő kegyelmet nyer az élethez, s midőn a nép előtt megkerített lámpájának hatalmát be akarja mutatni, akkor a hamis lámpa természetesen nem lehet szolgálatára s a nép kigúnyolja, mire ő nagy követ dob a tömeg közé. Némelyek elfutnak, mások ellene törnek s végre mint örültet egy öreg ember menti meg a tömeg dühétől. A teljesen elhagyatott Aladdin végre megemlékezik első megmentőjéről, a gyűrű szelleméről, a ki az öngyilkosságtól megmenti és elviszi Afrikába, a hol nejevel találkozik, s a hol együttes tervet szőnek Nureddin vesztére. Ez a terv azon fordul meg, hogy Aladdin neje az őt ostromló Nureddinnek látszólag enged, lakomára hívja s azonközben megmérgezi. A haldokló Nureddin előtt ott terem Aladdin s elmondja neki, hogy a ki csak romlásra használta a neki jutott nagy hatalmat, a kinek élete nem volt egyéb, mint vad, sóvárgó szomjúság, az hadd vesszen el mérges serleg által. Nureddin meghal, s Aladdin első dolga a lámpa szellemét hívni, a kivel a varázsló testét a fekete földbe téteti és palotáját előbbi helyére visszahelyezteti.

Régi dicsőségének visszatérte nem teszi Aladdint elbizakodottá: magabaszáll s istenfélővé lesz, megismeri az élet legfőbb hatalmát. De nem tudja, hogy egy nagy megpróbáltatás vár még reá. Nureddinnek öcsese van, s az felföldi bűvészetével a bátyja sírját és boszút esküszik, ámbár előbb a gonoszlelkű megfogadta volt, hogy ha bátyja a lámpát megnyeri, ő — ha kell — testvérgyilkosság árán is meg fogja szerzeni. E czélből egy általános tiszteletnek örvendő javasasszonyt gyilkol meg s annak ruhájában bejut Aladdin palotájába, miután már előbb azt a tanácsot adatta Aladdinnak, hogy palotája ékességeül és az isteni hatalom jelképeül a Rokmadár tojását függessze palotája kellős közepére. A lámpaszellem, a kinek Aladdin ezt a parancsot adja, rettentő haragjában szétakarja tépni, mert a Rokmadár az atyja; ámde megemlékezik arról, hogy Aladdin ártatlan, s végre figyelmezteti, hogy még egy nagy megpróbáltatás vár rá. Tényleg Nureddin öcsese az öreg javasasszony képében

meg akarja ölni, de Aladdin fölfödi a gyilkos cselszövést; ámde utóljára is ő Allah kezére akarja bízni sorsát, ezért félreteszi a lámpát, kardot ad ellenfele kezébe s kijelenti, hogy azé a lámpa, a ki győz. A gonosz szellemek raja följajdúl, mert nyílt mezőn, nyílt arczczal nem folytathatnak háborút az ártatlanság ellen. Nureddin öcsese ellankad, Aladdin fegyverszünetet ad neki, a melyet az arra használ föl, hogy végső kétségbeesésében öngyilkos lesz. Aladdin nyugodtan mondja hullája fölött, hogy a gonoszság győzelme csak pillanatnyi játék és öntudatra ébredve, önsemmiségében összeesik.

Ekkor jön a nagyvezér a többi hatalomviselőkkel s hírül adja, hogy az öreg szultán meghalt s mindenki Aladdint kívánja utódjául. Aladdin a nagyvezér kezéből elfogadja a koronát és hitvesével az ablakhoz lép a nép látására. Fájdalmas érzéssel néz le a tömegre. Ott járt az utczán mint bohó gyerek minden vasárnap, ha engedélyt kapott és csodálkozva nézte egykor a szultán palotáját s nem foghatta föl, hogyan teremhet oly nagy torony a földön. S eszébe jutott, hogy egykor keserves dühében a nép közé követ hajított. S ugyanaz a nép, a mely akkor üldözte és érzéketlenül gúnyolta jóltevőjét, most legfőbb urául üdvöзли. S e fölött eszébe jut az emberi sors változandósága; az ember csak labda egy mindenható erő kezében. E kéz egy intése elég, hogy porrá legyünk, a mi voltunk. Mi hát az emberi nagyság és hatalom? Aztán feleségéhez fordul: „Jer, édes, nézzük meg halott apád jámbor arczát. S a míg a nép a koronázáshoz készül, jer menjünk el jó anyám sírjához“.

Ezzel végződik Oehlenschläger drámai regéje.

III.

A dán irodalomtörténetírók és kritikusok ritka egyértelműséggel elsőrangú műnek ítélik Aladdint. *Peter Hansen* (p. 5.) szerint Aladdin Oehlenschläger legragyogóbb műve, a melyben gazdag tehetségének összes erőit kifejtette. Hasonlóan nyilatkozik *Sigurd Müller* (p. 12.), *Erichsen* (p. 112.), *Broch-Seip* (p. 121.); *Torvald Ström* (p. 219.) szerint a költő maga is Aladdin-természet, a ki a költészetben találta meg az ő csodalámpáját.

Fredrik Winkel Horn (p. 209.) Aladdint az északi irodalmak, sőt Európa egyik legjelesebb költői termékének nevezi. *Hansen*, a nagy illusztrált dán irodalomtörténet szerzője, párhuzamokat von Aladdin és Oehlenschläger élete között, és a költemény sűrű egyéni vonatkozásait tünteti ki. *Rudolf Schmidt*, a jeles kritikus, *Sex Foredrag* (1878) című kötetében az Aladdin-típusról értekezik és azt a dán népjellemmel hozza szerencsés párhuzamba. Ugyanezt tette 1885-ben *Georg Brandes* Bécsben.

Legérdekesebbek a költőnek saját nyilatkozatai művéről, a mely tizenkét kiadásban forog népe kezén.

Oehlenschläger *Emlékezéseiben* (Erindringer I. 220—221.) ezeket írja: „1802—1805 főművem mégis Aladdin volt. Ifjú tüzzel és lelkesedéssel ragadtam meg az Ezeregy éjszaka egyik legszebb elbeszélését, és az a természetes hasonlóság, a mely ezen mese és életem között volt, sajátzerű naivitást és szubjektivitást öntött el az egész tárgyon, a mi a mű hatását csak emelte. Nem találtam-e én is egyszerre kipattanó költői tehetségemben egy csodalámpát, a mely az egész világ kincseinek birtokosává tett? S a képzelem rám nézve a gyűrű szelleme volt, a mely odavitt, a hová akartam. Tehetségem későn bontakozott ki, de meglehetősen gyorsan, akárcsak Aladdiné s vele egyezően én is csak az imént ismertem meg a szerelmet. Anyám meghalt, és a mikor Aladdin síratódalt mond anyja sírján, akkor a saját anyám fölött omlottak könnyeim. Így hát ez a mese közletről érintette életem sok viszonyát; itt-ott az életemben megnyilatkozó komikumot is belevegyítettem a mesébe“.

A költemény második kiadásának előszavában így nyilatkozik Oehlenschläger: „Aladdin első kiadása már évek óta elfogyott s a kiadót sokszor sürgették újabb kiadásért. Aladdinnak megvolt az a szerencséje, hogy egy csapásra megnyerte magának a közönséget. Tárnya általánosan emberi: hiszen a szerencse lámpája után mindannyian sóvárgunk. Egy fiatal költőnek élete hajnalán sikerült az ő lelki derűjét s vérmes reményeit átönteni egy hasonló érzelmeket tolmácsoló mesébe. Az a vad és sötét vágy az élvezet, a hatalom és a gazdagság után, a mely annyiszor készítette az embereket az igazság és

az erény eltiprására, lelki üdvösségük föláldozására, úgy hogy utoljára a lelkiismeret gyötrelmes kínjai között pusztultak el: alkalmat adott a középkorban az ördöggel kötött vérszerződések meséjére. Hogy ez a tárgy is milyen vonzó és termékeny, mutatja Goethe hasonlíthatatlan Faustja. Aladdin meséjében a derült keleti fantázia más, verőfényes képet alkotott. Ott a sors egy egyszerű, naiv és ártatlan lélekkel szövetkezve a legnagyobb szerencsének és boldogságnak lesz a kútfejévé. Ámde Aladdint a balsors is üldözi. De ő nem aljasul el s lelke soha nem lesz koldussá, hanem minden szerencsétlenségből megiffjodva és megnemesedve támad elő“.

Mindezen nyilatkozatok és önvallomások elegendőképen tájékoztatnak művünk felől. Aladdin a verőfényes boldogságnak, a szeszélyes szerencsének dúsan megáldott, gondtalan gyermeke, a ki gazdagságának tudatára későn ébred és kincseit nem is őrzi kellő éberséggel. Olyan, mint a szép, ragyogó, ifjú Oehlen-schläger. S olyan a dán nép is. Tehetséges, gondtalan, előre-látás nélkül veszedelembé rohanó, de soha el nem csüggedő s lelke szebb részeit soha föl nem áldozó. A nemzeti elkeseredés napjaiban szokásban volt Aladdinban Dániát, Nureddinben Németországot látni. A tépelődő, töprengő, fáradhatatlan varázsló ismeri ugyan a kincset s ő fedezi föl, de lelke nem bír azzal az adománnyal, hogy egyúttal birtokába is vehetné. S ha egy időre hatalmába is keríti álnok eselvetéssel, állandó birtokosa nem lehet, mert a nemes, a nagy, az alkotó tehetség csak ártatlan s a jóra és igazra törekvő lélekben üt állandó tanyát.

A költemény egyéb jellemei: Morgiane, Aladdin anyja, a szultán, a nagyvezér, Gulnare, a szép szultánleány, Hindbad, Nureddin álnok testvére — mind kitünően megrajzolt jellemek, különösen bájos Gulnarénál a gerjedező szerelem rajza, azzal az ezer meg ezer aprósággal, a miből a szerelem keletkezik és táplálkozik.

A változtatások, a melyeket a költő a mese eredetijén tett, egytől-egyig szerencsések és a tárgy költőiségét nagyban emelik. Ilyen a három narancsesal való jelenet, a barlang leírása, vagy midőn a szellemek az alvó Aladdint csókolják; Aladdin és Gulnare első találkozása, Aladdin fürdése, a palota

építése, a szellemek által valóságos homéroszi mintára, a gonosz szellemek szerepe, Aladdin szemben a haldokló Nuredinnel, s mindenekfölött az utolsó istenítélet, a midőn Aladdin a mesterséges védőeszközt, a lámpát, elveti és szabadon, nyílt arczezal áll álnok ellene elé, mert ő üdvét csak Allahban keresi. E jelenet erkölcsi föntségben ritkítja párját. Gyönyörű az annyi viszontagság után diadalra jutott Aladdin bánatos magabaszállása a koronázás előtt. Az örömmek levegőjét nála is megtisztította a bánat. Harczolnia kellett azért, ami természet szerint az övé volt s győzelmet aratott, mert „Was kein Verstand der Verständigen sieht, das übet in Einfalt ein kindlich Gemüt“, és mert mindvégig állotta helyét a nemes harcban, követve Goethe tanácsát: „Was Du ererbt von deinen Vätern hast, erwirb es, um es zu besitzen!“

Vegyük mindehez a nyelvnek csodálatos báját és fölülmúlhatatlan gazdagságát. Az alsóbbrendű nép komikus szólásmódjaitól kezdve a lélek legfinomabb és legnemesebb rándulásáig mindenre van a költőnek találó szava. Egy-egy jelenete szinte oda van lehelve, például a szellemek csókjelenete, amely olyan, mint a tavaszi fuvalom.

* * *

Oehlenschlägert kevésbé ismerik külföldön. A lángelmét nem kíséri mindig a megérdemelt világhír. Arany János sokkal nemzetibb szabású, semhogy a külföld valaha teljes értéke szerint méltathatná. Toldija szerb nyelven még teljesen élvezhető ugyan, de a nagy nyugati nemzetek nyelveire fordítva elveszti minden nyelvi szépségét. Ilyen költő jórészt Oehlenschläger is, a kit egy sokkal kisebb költő, Hans Christian Andersen, a mese nemzetközi nyelvével túlszárnyalt s világhírré tett szert.

DR. ERDÉLYI KÁROLY.